

Abstrakt

TYMOFEYEVA, A. *Přístup k nezávislému a nestrannému soudu jako záruka spravedlivého řízení podle Evropské úmluvy o lidských právech*. Praha 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. Katedra mezinárodního práva. Vedoucí práce Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Práce se zabývá právem na přístup k nezávislému a nestrannému soudu podle ustanovení Evropské úmluvy o lidských právech se zaměřením na soulad legislativy a soudní praxe na Ukrajině se standardy, vypracovanými v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

V rámci řešení této problematiky je v první části práce proveden rozbor pojmu „právo na přístup k soudu“ a jeho jednotlivých prvků. Z analýzy judikatury Evropského soudu vyplývá, že pojem „právo na přístup k soudu“ zahrnuje následující prvky: 1) právo na zahájení soudního řízení, včetně odvolání a dovolání proti rozhodnutí správního nebo soudního orgánu v určitých případech; 2) právo na poskytování právní pomoci, včetně přidělení advokáta z úřední moci a osvobození od poplatků; 3) právo na projednání stížnosti nezávislým, nestranným soudním orgánem s plnou jurisdikcí, zřízeným zákonem; 4) právo na rozhodování soudu a vydání rozsudku v přiměřené lhůtě a 5) právo na výkon pravomocného a závazného soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

V další části práce je uveden popis standardů nezávislosti a nestrannosti soudu, odvozený z mezinárodních dohod a posudků řady odborníků z Ameriky, Asie, Austrálie, Afriky a Evropy. Komparace těchto mezinárodních standardů s principy, používanými v case-law Evropského soudu pro lidská práva tvoří předmět dalšího výzkumu, přičemž podává důkladné vysvětlení otázek, které zkoumá Evropský soud pro lidská práva při hodnocení, zda soudní orgán poskytuje dostatečné záruky nezávislosti a nestrannosti.

Pokud jde o neodcizitelné kvality soudního orgánu podle článku 6 Evropské úmluvy jako jsou jeho nezávislost a nestrannost, autorka po zkoumání těchto pojetí v mezinárodních závazných i nezávazných dokumentech a jejich porovnání se základními mezinárodními standardy, které používá Evropský soud při výkladu Evropské úmluvy, dospěla k závěru, že standardy tohoto soudu se neliší od mezinárodních standardů v této sféře. Nicméně v judikatuře Evropského soudu se nepotkáme s výkladem úplně každého prvku soudní nezávislosti. Takový stav je podmíněn tím, že Evropský soud má možnost projednávat pouze stížnosti mu

předložené, nikoli sám iniciovat rozbor určitých záležitostí. Pokud v případech před Evropským soudem tato otázka nepovstala, nemůže jí věnovat pozornost.

S ohledem na standardy nezávislosti a nestrannosti soudní moci lze konstatovat, že při posouzení každého jednotlivého případu Evropský soud zkoumá všechny záruky nezávislosti justice pospolu. Nestanoví přesně vymezené požadavky, například že funkční období soudce mělo být nejméně pět let, nebo pokud prezident jmenuje soudce, je to ukázkou zásahu výkonné moci do soudní nezávislosti. Obecně dává Evropský soud členským státům prostor pro uvážení v těchto otázkách, což znamená, že každý stát rozhoduje sám o přesném obsahu svých právních předpisů. Avšak nelze říci, že tento prostor je příliš široký, protože po posouzení všech prvků testu nezávislosti a z něj odvozených náležitostí by mělo vyplývat, že soudní orgán poskytuje dostatečné záruky nezávislosti a nestrannosti na to, aby vyhovoval požadavkům Evropské úmluvy.

Analýza legislativy Ukrajiny a praxe ukrajinských soudů, týkající se práva na přístup k nezávislému a nestrannému soudu, tvoří poslední kapitolu práce. Základem pro analýzu byly rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, kde bylo shledáno porušení závazků ze strany Ukrajiny, vyplývajících z článku 6 Evropské úmluvy. V srpnu roku 2010 byla zahájena reforma justice, jejíž nezbytnost je založena na snaze uvést zákonodárství Ukrajiny do souladu s požadavky Evropské úmluvy. Porovnání nové a staré právní úpravy se prolíná celou třetí kapitolou.

Rozbor judikatury Evropského soudu pro lidská práva, týkající se práva na přístup k soudu na Ukrajině, poukazuje na to, že základními problémy porušení Evropské úmluvy na Ukrajině jsou odmítnutí zabývat se stížnostmi a vydání finálního rozhodnutí ve věci samé. Dalším je nátlak pracovníků orgánů činných v trestním řízení na podezřelé osoby vzdát se práva na právního zástupce. Největším problémem je však nemožnost domoci se výkonu soudního rozsudku, což vede k velkému počtu stížností k Evropskému soudu. Pokud jde o ohrožení soudní nezávislosti na Ukrajině, soudci se zde většinou potkávají s různými aspekty závislosti na moci výkonné, v menší míře na moci zákonodárné. Materiální závislost spočívá v nízkých platech a tom, jakým způsobem se přidělují peníze. Dále administrativní závislost soudců, ovlivněná tradičním „respektem“ k názorům moci výkonné a také přímé podřízenosti soudců vojenských soudů velení ozbrojených sil, což už se však vyřešilo zrušením vojenských soudů v září roku 2010. Nedostatek soudní nestrannosti se projevoval například v náklonnosti soudce k jedné ze

stran řízení - společnosti, která dodala počítače na soud nebo v ignorování právních předpisů a odmítání vyslechnout osobu - svědka.

Hlavním závěrem, který vyplývá z analýzy souladu soudní praxe na Ukrajině s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, je, že porušení Evropské úmluvy v této zemi bylo nejčastěji způsobeno nedodržením zákona ze strany jednotlivých soudců, nikoli kvůli rozporu určitých právních předpisů Ukrajiny s Evropskou úmluvou. Nicméně tento stav pramení z nepřesností ustanovení zákona, která dovolují soudci manipulovat s právními akty. K tomu přispívá také ekonomická a politická situace ve státě obecně, kde absence demokratické právní tradice vyúsťuje v tlak na soudce jak ze strany jiných složek moci, tak i přes úplatky ze strany jednotlivých subjektů řízení, což je způsobeno nízkou úrovní materiálního zabezpečení soudů a soudců.

Na závěr práce jsou uvedeny možnosti případných budoucích studií, jejichž cílem by bylo zkoumání souladu nové ukrajinské právní úpravy s Evropskou úmluvou, jelikož v současnosti neexistuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která by se tomuto věnovala.